

УДК 339.9+316.4

Сіденко В.Р., д-р екон. наук, член-кор. НАН України, Центр Разумкова

НОВІ ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті узагальнені нові глобальні виклики і доведено, що адекватні відповіді на них пов'язані з корекцією у глобальному масштабі ціннісних засад діяльності людини та дотриманням узгоджених глобальних принципів економічної поведінки. Сформульовані головні умови для успішності процесу адаптації зовнішньо заданих ціннісних орієнтацій. Визначені зміни, що відбулися в українському суспільстві під впливом глобальних процесів та виявлений їх нерівномірний, асиметричний та деформуючий характер, що значно ускладнює процеси суспільної модернізації.

Ключові слова: глобалізація, глобальні виклики, глобальні кризи, суспільні цінності.

Постановка проблеми: Сучасний глобальний транзит та його виклики. З початку 1980-х рр. процеси розвитку і модернізації в сучасному світі зазнали зростаючого впливу глобалізації — не лише економічної, але й політичної та культурної. Парадоксом процесу глобалізації стало те, що він, розвиваючись чималою мірою під впливом чинників пошуку більш ефективних відповідей на зростаючі глобальні виклики, сам став величезним викликом для людства. Це відбулося внаслідок ендегенних вад неоліберальної форми сучасної глобалізації, входження її в суперечність зі змістом кардинальних структурних змін у світовій системі — економічних, соціальних, політичних, ідеологічних.

Останнє переконливо засвідчує нинішня затяжна глобальна економічна нестабільність й особливо глибока криза 2008—2009 рр., які яскраво висвітлюють феномени значного розширення кола глобальних проблем та ризиків, указують на появу низки нових глобальних викликів. Центральним, стратегічно значущим серед нових глобальних викликів є необхідність здійснення докорінної трансформації сучасної глобальної світ-системи, за великим рахунком — її транзиту до кардинально іншої моделі, яка, згідно з переважаючими очікуваннями, характеризуватиметься постіндустріальною економікою з переважанням наукоємних виробництв, суспільством, що базується на знаннях, гуманітарно спрямованою, екологічно безпечною та соціально справедливою економікою.

Такі кардинальні зміни неможливі поза контекстом аналізу глибинних змін у людській свідомості, світоглядних орієнтаціях, системах панівних ідентичностей та цінностей і способах розуміння сенсу людського буття. І це привертає зростаючу увагу дослідників до таких змін та активізує намагання знайти спільні відповіді на ключові питання, які постають у цьому контексті.

Аналіз актуальних публікацій. Взаємозв'язку питань глобалізації і пов'язаних з нею глобальних викликів та еволюції ціннісних засад суспільства останнім часом присвячується зростаюча кількість наукових досліджень та публікацій — як індивідуальних, так і колективних, у т.ч. здійснюваних у рамках відповідних міжнародних дослідницьких мереж. Основи цього підходу започатковані працями Ш. Шварца (зокрема [1]), який уперше зробив спробу виділити *універсальні*¹ цінності, які властиві всім світовим культурам — добродійність, слідування правилам та нормам, гедонізм, влада, безпека, самоуправління, заохочення,

¹ Вочевидь, визначення «глобальні» та «універсальні» можуть розглядатися відносно цінностей як тотожні поняття.

традиція та універсалізм². Проте це визначення не стало загальноприйнятим. Так, одне з авторитетних джерел у цьому контексті – глобальна мережа під назвою «Global Values» [2] – по-іншому визначає десять компонентів системи глобальних цінностей: єдність, спільнота, життя, свобода, взаємні зв'язки, сталість, творчість, розширення прав і можливостей, вибір та цілісність буття. І це підкреслює дискусійний характер багатьох аспектів даної проблеми. Важливий внесок у дослідження цієї проблематики, особливо у контексті визначення взаємообумовленості суспільних цінностей та процесів модернізації та постмодернізації в різних частинах світу, вніс відомий американський дослідник Р. Інглгарт [3], який спільно зі своїми однодумцями розгорнув широкомасштабні дослідження в рамках міжнародної мережі «Світовий/Європейський огляд цінностей» [4]. Важливий внесок у ці дослідження зробив Дж. Рітцер [5–7], який всебічно охарактеризував феномен стандартизації («макдональдизації») свідомості в умовах глобалізації.

В Україні найбільш помітним фундаментальним дослідженням у цьому ракурсі, хоча й не позбавленим певної суперечності між його авторами, є колективна монографія за ред. Ю.М. Пахомова та Ю.В. Павленка [8], для якої характерним є більш широкий підхід до трактування ціннісних засад, із поглибленим аналізом еволюції духовних цінностей та загальних світоглядних засад, що лежать в основі сучасного розвитку в умовах глобалізації.

Слід, однак, визнати, що більшість досліджень проблеми взаємозв'язку глобальних процесів та еволюції ціннісних засад не приділяють належної уваги новітнім глобальним викликам, які органічно пов'язані з нинішнім глобальним суспільним транзитом. Хоча спроби упорядкування та ранжування відносної значущості таких новітніх викликів здійснюються, зокрема Всесвітнім економічним форумом [9–10], Pew Research Centre [11] та ін., відчувається нестача поглибленого теоретичного аналізу того, яким саме чином новітні глобальні виклики впливають на зміни ціннісних орієнтацій, хоча традиції таких досліджень беруть початок ще в перших доповідях Римського клубу на початку 1970-х рр.

У цьому аспекті неабиякий інтерес становлять насамперед дослідження відомого російського вченого Ю.В. Яковця (зокрема [12]), який у цьому зв'язку наводить наукові обґрунтування тенденції до формування починаючи з другої чверті XXI століття, постіндустріальної інтегральної цивілізації та постіндустріального технологічного способу виробництва з переважанням шостого та сьомого технологічних укладів, становлення гуманістично-ноосферної цивілізації на основі коеволюції природи і людського суспільства, інтегрального економічного способу виробництва, інтегрального соціокультурного ладу, багатополюсного світу, що функціонуватиме на засадах партнерства цивілізацій. Він підкреслює, що нинішні глибинні глобальні трансформації обумовлені приблизно одночасним завершенням та взаємним резонансом різних довгих циклів світового розвитку, включаючи довгий технологічний (приблизно п'ятидесятирічний) цикл Кондратьєва, що веде до утвердження нового технологічного укладу, а також наддовгих цивілізаційних циклів, які пов'язані з епохальними змінами в самому суспільному ладі, способах здійснення економічних та соціальних зв'язків, врешті-решт – у культурному форматі людської життєдіяльності.

Мета цього дослідження полягає якраз у виявленні впливу новітніх глобальних викликів, які з'являються в тісному зв'язку з глобальним транзитом до якісно іншої світової системи, що перебуває у своїй початковій фазі, на еволюцію суспільних цінностей, які є необхідним фактором такого системного переходу.

Основні результати дослідження можна представити таким чином.

Ключові глобальні проблеми та їх вплив на еволюцію ціннісних засад суспільства

Розвиток світової економіки упродовж періоду з 1980 р., який супроводжувався триумфальною ходою глобалізації, що базувалася на неоліберальних рецептах, призвів до не-

² Achievement, benevolence, conformity, hedonism, power, security, self-direction, stimulation, tradition, and universalism.

бувало накопичення різного роду дисбалансів та асиметрій у світовій системі, які поступово розхитали механізми макроекономічної стабілізації, зробили їх малоефективними. Глобальні дисбаланси та асиметрії стали не просто швидко набувати характеру ризиків і вести до посилення невизначеностей: вони стали чинниками настання *структурної кризи* в різних сферах соціально-економічного розвитку, а згодом – і *загальносистемної кризи* світового порядку.

Системна криза сучасного неоліберального глобалізму пов'язана із синергетичною взаємодією цілої низки структурних криз практично у всіх «локальних» сферах, які складають світову систему забезпечення людської життєдіяльності, – природно-екологічній, демографічній, технологічній, ринково-економічній, соціальній, політичній, культурній. У найбільш агрегованій формі до ключових глобальних викликів сучасності слід віднести:

1. *Швидке наростання екологічної кризи.* Зростає забруднення довкілля, яке не лише дедалі більше обмежуватиме можливості швидкого економічного розвитку і нарощування споживання матеріальних благ, але й стимулюватиме посилення суміжної глобальної проблеми – охорони здоров'я в умовах зростаючих екологічних навантажень. Новим виміром цієї проблеми стала поява виразних ефектів глобальних кліматичних змін, що ставить під загрозу насамперед стабільність світового продовольчого забезпечення, і не тільки це.

2. *Дефіцит традиційних природних ресурсів.* Прискорене вичерпання природних, сировинних та традиційних енергетичних ресурсів зумовлює тенденцію до завищення цін на них, а також необхідність вкладення колосальних ресурсів на пошук нових джерел енергії та сировини. Найбільш небезпечним із цих дефіцитів може бути наростаючий дефіцит прісної води, який може стати важливим чинником глобальної нестабільності вже у близькій перспективі.

3. *Посилення демографічного дисбалансу, пов'язаного з прискореним старінням населення.* Це створює зростаюче навантаження на системи соціального забезпечення за віком і стало самостійним фактором посилення нестабільності державних фінансів у зростаючій кількості розвинених країн світу, насамперед в Європі. За оцінками, на порозі поширення цього негативного явища можуть опинитися недовзі й країни, що розвиваються, зокрема Китай.

4. *Наростання проблем з продовольчим забезпеченням* в умовах, коли істотно збільшується попит на продовольство в менш розвинених країнах у міру їх економічного зростання, а з іншого боку – для забезпечення найменш розвинених країн, які мають надзвичайно слабкий потенціал розвитку.

5. *Поширення ризиків для здоров'я,* пов'язані із зростаючим забрудненням довкілля, мутацією небезпечних вірусів та збудників небезпечних захворювань із потенційно глобальним поширенням, поширенням психічних і психологічних розладів в умовах зростаючого темпу життя та недостатньо досліджених негативних впливів новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, і насамперед синдрому інтернет-залежності.

6. *Істотне зростання соціальної нерівності у світі,* яке досягло неприпустимо високих рівнів. Це створює значні структурні бар'єри для стабільного розвитку світової економіки та забезпечення глобальної політичної стабільності, зумовлює соціальну дезінтеграцію світу, провокує поширення радикальних ідеологій та релігійних течій. Крім того, це є фактором наростання стихійних міжнародних міграційних процесів, у т.ч. нелегальної міграції, яка тісно пов'язана з організованою злочинністю.

7. *Поширення транскордонної злочинності* є одним з найбільш негативних наслідків неоліберальної глобалізації: після досягнення піку глобалізації на початку 2000-х рр. незаконні обороти досягли фантастичних розмірів³.

³ Вони досягли до 20 % обсягу світової торгівлі, відмивання брудних грошей – понад 1 трлн дол. США на рік, незаконна торгівля наркотиками – 800 млрд, зброєю – 10 млрд, підробка грошей – 400 млрд, нелегальне транскордонне перевезення людей – 10 млрд, незаконна торгівля предметами мистецтва – 3 млрд дол. [13].

8. *Деформації структур ринків та криза ефективності капіталовкладень.* Вичерпання ресурсу ефективності вкладень в традиційні технології зумовлює тенденцію до падіння стимулів до продуктивного інвестування. З іншого боку, зростаюча віртуалізація грошово-кредитних, валютних ринків внаслідок «революції похідних цінних паперів» призвела до небувалого зростання фіктивного капіталу, що став основним джерелом поширення глобальної фінансової нестабільності.

9. *Криза глобального економічного управління:* глобальна криза 2008–2009 рр. виявила глибинну неадекватність сучасних методів регулювання світової економіки, їх нездатність забезпечувати довготривалий стабільний розвиток. Вона одночасно стала кризою теоретичних засад мейнстріму сучасної економічної науки, що покоїться на фундаменті неолібералізму.

10. *Криза світового геополітичного устрою однополярного світу* зумовлена очевидним переважанням у системі прийняття ключових рішень у світі країн «золотого мільярда» при тому, що абсолютна більшість населення світу проживає у «третьому світі», країни-лідери якого, разом з низкою т. зв. нових ринкових економік, розвиваються значно більш високим темпом.

11. *Глобальна культурна криза,* пов'язана з поширенням примітивних стандартів суспільства масового споживання, що справляє руйнівний вплив на національні культурні ландшафти, деформуючи світоглядну систему та ціннісні орієнтації населення.

Звичайно, зазначені виклики і ризики є досить різномірними за своїм походженням і по-різному усвідомлюються населенням світу та його політичними керівниками. Як свідчать глобальні дослідження громадської думки, опубліковані американською компанією *Pew Research Center* у червні 2013 р. [11], головними світовою спільнотою сьогодні визнаються ризики глобальних кліматичних змін та міжнародної фінансової нестабільності.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) у Давосі у своїй доповіді про глобальні ризики за 2011 р. [9] визначив два найважливіші ризики – диспаритети в рівнях багатства та доходів всередині країн та між країнами, а також провали в глобальному управлінні через неадекватність глобальних інститутів, угод та мереж. В аналогічній доповіді за 2013 р. [10] ВЕФ виділив п'ять ризиків, які є найбільш вагомими за своєю ймовірністю: серйозний диспаритет доходів, хронічні фіскальні дисбаланси, зростання викидів парникових газів, криза водопостачання, неправильне управління процесами, пов'язаними зі старінням населення. А лідерами за рівнем негативного впливу визначені такі ризики: великі системні фінансові кризи, криза водопостачання, хронічні фіскальні дисбаланси, розповсюдження зброї масового ураження, невдача в пристосуванні до кліматичних змін.

А отже *головну роль у сучасному світі відіграють ризики екологічно-ресурсного, соціального та глобально-регулятивного походження,* які нині превалюють над традиційними ризиками геополітичного характеру.

Слід також відзначити, що загальний ландшафт глобальних проблем і ризиків постійно змінюється через виокремлення ризиків з надзвичайно високим темпом росту. Так, останнім часом надзвичайно зростає ймовірність ризиків, пов'язаних з непередбачуваними наслідками впровадження нових технологій, вироблених науками про життя, та з посиленням кліматичних змін, а за рівнем впливу – ризиків, пов'язаних з непередбачуваними негативними наслідками регулюючих заходів, односторонніми діями щодо націоналізації ресурсів, хронічними дисбалансами на ринках праці [10]. Тобто ризики зумовлюються не лише певними первинними факторами, але й вторинними факторами, пов'язаними з неправильними діями чи хибними політиками щодо усунення тих чи інших ризиків та глобальних проблем, з хибними або потенційно небезпечними новими технологічними рішеннями (інноваціями).

Це свідчить про настання свого роду *парадигмальної кризи,* і відповіддю на неї має бути *перебудова певних світоглядних засад соціально-економічної діяльності в сучасному світі,*

що неможливо без корекції ціннісних засад діяльності людини. Слід особливо підкреслити, що існування глобальних викликів є актуальним практично для всіх країн світу – незалежно від їх географічного розташування, розміру, досягнутого рівня розвитку та наявних культурних традицій.

Починаючи з 1990-х рр. формування нових світоглядних засад щодо світового розвитку зорієнтовано на нові ціннісні основи, які втілилися в уявленні про необхідність сталого розвитку, тобто такого типу розвитку, який був би стійким у довготерміновій перспективі і не підривав основи існування прийдешніх поколінь. Ця за своєю суттю ціннісна трансформація спричинила формування і формалізацію на міжнародному рівні нової політичної концепції – сталого розвитку⁴, зміст якої постійно збагачується новими змістовними елементами. Про це свідчить постійне збагачення трактування сталого розвитку в документах глобальних форумів ООН з питань сталого розвитку, де від первинного суто екологічного ухилу спостерігається перехід до більш комплексного сприйняття проблеми, в якому зростаючу роль відіграють соціальні питання та проблеми глобального регулювання світової економіки.

У цьому руслі поступово формується новий ціннісний каркас, в якому належне місце посідають міркування, пов'язані з необхідністю відчувати себе не лише членом певної локальної спільноти та громадянином тієї чи іншої національної держави, але й *громадянином світу*. Зростає усвідомлення необхідності *дотримуватися певних глобальних принципів поведінки*, оскільки альтернативою може бути неконтрольоване зростання глобальних ризиків, від яких не зможе сховатися ніхто. Звідси ми спостерігаємо небачений раніше темп поширення нових міжнародних та навіть глобальних угод щодо регулювання тих чи інших складових людської діяльності. До числа найбільш значущих з таких угод належать:

- Цілі тисячоліття ООН, спрямовані на розв'язання найбільш болючих проблем світу;
- Принципи розвитку, погоджені на Конференції ООН з питань фінансування розвитку (Монтеррей, Мексика, 2002 р.);
- Конвенція ООН проти корупції, прийнята в 2003 р. та чинна з 2005 р., а також ініціатива Всесвітнього банку та ООН стосовно повернення вкрадених активів (*World Bank – UN Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative*);
- Підсумковий документ конференції ООН, липень 2009 р. щодо заходів реакції на глобальну кризу [14];
- Глобальний план відновлення та реформ Групи 20, прийнятий у 2009 р. на саміті в Лондоні;
- Декларація «Відповідальне керівництво для сталого майбутнього» Групи 8, прийнята у 2009 р. на саміті в Аква, Італія;
- Порядок денний щодо достойної праці Міжнародної організації праці;
- Добровільні стандарти корпоративної соціальної відповідальності (*Corporate Social Responsibility (CSR) standards*), принципи відповідальної поведінки бізнесу (*Responsible Business Conduct – RBC*) та Глобальний договір ООН⁵ – UN Global Compact; керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств (*OECD Guidelines for Multinational Enterprises*);

⁴ Видатна роль у цьому належить ухваленню в 1992 р. Конференцією ООН з питань навколишнього середовища та розвитку Декларації Ріо-де-Жанейро із зазначених питань.

⁵ Ініційована в липні 2000 р. стратегічна політична ініціатива ООН для бізнесменів, які зобов'язуються привести свої операції та стратегії у відповідність до десяти універсальних принципів у галузі прав людини, праці, довкілля та протидії корупції, а саме: підтримка та повага до захисту міжнародно визнаних прав людини; вжиття заходів, що запобігають співучасті в порушенні прав людини; підтримка свободи об'єднань та ефективне визнання права на колективний договір; усунення всіх форм примусової та обов'язкової праці; ефективна відміна дитячої праці; скасування дискримінації у сфері зайнятості та вибору професії; підтримка попереджувального підходу до викликів навколишнього середовища; висування ініціатив з метою більшої екологічної відповідальності; заохочення розвитку та поширення екологічно безпечних технологій; протидія корупції в усіх її формах, включаючи здирицтво та хабарництво.

- Механізми Рамкової конвенції ООН про зміни клімату (*Framework Convention on Climate Change*) від 1992 р.;
- Запровадження Міжнародного партнерства для співробітництва у сфері енерго-ефективності (*International Partnership for Energy Efficiency Cooperation – IPEEC*), початок діяльності Міжнародного агентства з питань відновлювальних джерел енергії (*International Renewable Energy Agency – IRENA*), діяльність Глобального біоенергетичного партнерства (*Global Bioenergy Partnership – GBEP*); Глобальне партнерство для сільського господарства та продовольчої безпеки (*Global Partnership for Agriculture and Food Security – GPAFS*).

У цілому зазначені ключові принципи наголошують на: необхідності більшої координації дій та співробітництва, неприпустимості таких дій окремих країн, які б завдавали шкоди іншим учасникам світової економіки; незастосуванні протекціонізму та забезпеченні свободи руху товарів, послуг, інвестицій; забезпеченні більшої керованості світових економічних процесів і насамперед щодо регулювання міжнародних фінансових ринків; створенні відповідних систем раннього попередження про можливі глобальні дисбаланси та кризові ситуації; забезпеченні законності, прозорості та підзвітності національних та міжнародних фінансових операцій, недопущенні ухилення від сплати податків; кардинальному реформуванні провідних міжнародних фінансових організацій з тим, щоб вони могли ефективно виконувати функції глобального регулювання та сприяння країнам-членам у розвитку; виділенні більшого обсягу ресурсів на допомогу в розвитку та здійсненні антикризових заходів країнам, що розвиваються; формуванні нової етики бізнесу зокрема щодо соціальної відповідальності корпорацій; неприпустимості обмеження трудових прав та рівня соціального захисту в період кризи.

Культурно-ціннісний вимір сучасних процесів глобалізації

Процес глобалізації, який досяг небувалого розмаху упродовж останніх десятиліть, справляє надзвичайно потужний загальнокультурний вплив на системи пануючих у суспільствах цінностей. Сучасні глобалізаційні процеси ведуть до серйозної модифікації найбільш глибинних основ, які визначають поведінку людини в соціумі. Можна сказати, що самий процес сучасної глобалізації постає як процес зростаючої взаємодії різних за своїм змістом і формою національних систем суспільних цінностей зі створенням передумов для початку формування *нової цілісності – глобальної системи цінностей*. Хоча цей процес перебуває лише на початковій стадії і є досить неоднозначним та суперечливим. Глобальні цінності, що формуються, утворюють надзвичайно *динамічну* систему, в якій перманентно відбуваються істотні перетворення – із постійним виникненням нових цінностей та руйнуванням старих, звичних цінностей та ідентичностей [15].

При цьому існує ціла низка передумов і механізмів, які зумовлюють поширення процесів культурної гомогенізації в сучасному світі як важливої складової процесу глобальної конвергенції.

По-перше, розширення практики транснаціоналізації різних видів людської діяльності само по собі неможливе без певного зближення, а в окремих компонентах й уніфікації загальних інституційних рамок, які сформувалися в межах національних держав. Утворення і розростання різного роду транснаціональних структур (транснаціональних компаній – ТНК, транснаціональних професійних та громадських мережевих структур, міждержавних урядових та неурядових організацій) об'єктивно потребує наявності і створює передумови для більш гомогенного світового інституційного простору.

По-друге, безпрецедентна інтенсифікація транскордонних потоків інформації в процесах міжнародних комунікацій створила якісно нові можливості не лише для поширення знань

та кращого міжнародного досвіду. Формування глобального інформаційного поля створює потужний канал впливу на процеси формування й еволюції системи суспільних цінностей в окремих країнах, оскільки останні зазнають повсякденного і систематичного впливу з боку інших систем цінностей.

По-третє, поширення ТНК має своїм наслідком розширення поля застосування масових, глобально стандартизованих товарів та послуг, посилення домінування потужних товарних брендів, які стають символами успіху і добробуту. За допомогою глобальних мас-медіа тим самим створюються великі прошарки споживачів, гомогенізовані за пріоритетами, структурою своїх споживчих потреб і навіть поведінковими ознаками. Виникає свого роду *глобалізований Homo oeconomicus*, чия поведінка досить ефективно скеровується глобалізованими мас-медіа: зазначений феномен правомірно отримав назву «макдональдизації» свідомості [5–7].

Ці аспекти впливу глобалізації на національні ціннісні системи мають не лише позитивні наслідки, але й істотні негативні впливи та ризики.

Головна проблема полягає в тому, що за нині пануючих умов головним двигуном формування глобальних цінностей виступає північноатлантична цивілізаційна спільнота, через що процес глобалізації набув ознак *культурно-ціннісної експансії західної цивілізації* – із поширенням на інші країни ідеалів та ціннісних символів, притаманних саме західним ринковим демократіям. Але такі процеси, які функціонально можуть бути полегшені через застосування певних стандартизованих і навіть подекуди шаблонних підходів, можуть наражатися на істотні перешкоди, пов'язані зі специфікою минулого історичного шляху розвитку глобальних «культурно-ціннісних донорів» – історичним досвідом, який відсутній у країн – реципієнтів ціннісних засад Заходу.

Але, можливо, ще більшу проблему становить те, що різні цивілізаційні утворення в сучасному світі де-факто знаходяться на різних етапах суспільного розвитку і *на якісно різних стадіях суспільної модернізації*. Модернізація в нинішніх країнах «золотого мільярда» – це процес, для якого характерні, зокрема, цінності епохи постмодерну, з її пріоритетами індивідуалізму, нематеріальних прагнень особистості (постматеріальні цінності), особистого задоволення та емоційності, мережевої взаємодії, а не чітких ієрархій. А модернізація в країнах «третього світу» (країнах, що розвиваються) – це за змістом дещо інший процес, який більшою мірою має спиратися на традиційні цінності сім'ї та національної держави, прагнення до матеріального благополуччя, прагнення до ієрархії, чіткого визначення повноважень та статусного утвердження. Фактично це якісно два різні підходи, які дуже важко поєднати в якусь єдину глобальну систему.

Для цих країн властиві різні ціннісні пріоритети: якщо в менш розвинених країнах домінують матеріальні цінності, в переважній частині більш розвинених (за виключенням розвинених країн Східної Азії та відносно менш розвинених країн – членів ЄС) – постматеріальні (табл. 1). Причому найбільш виразний характер домінування матеріальних цінностей спостерігається на пострадянському просторі (Україна, Росія) – завдяки тріумфу тут світоглядного матеріалізму.

У цьому контексті дуже важливо, яким саме чином справляють вплив глобальні ціннісні орієнтири на традиційні внутрішні ціннісні орієнтації: чи є цей вплив таким, що *поступово і обережно* модифікує і модернізує структуру традиційних цінностей; або ж, навпаки, веде до *агресивного руйнування і заміщення* зовнішньо індукованими ціннісними орієнтирами традиційних цінностей.

У першому випадку матимемо створення умов для модернізації через розширення ціннісного горизонту до рівня глобальної самоідентифікації особистості та національної спільноти.

Таблиця 1

Індекс постматеріальних цінностей Інглгарта (Inglehart's Post-materialist index)

Країни	Середня величина (57 країн світу)	ЄС: найбільш розвинені країни (8)	ЄС: країни, що приєдналися після 2004 р., та кандидатів (6)	Інші розвинені країни Європи (3)	Північна Америка (2)	Розвинені країни басейну півдня Тихого океану (2)	Східна Азія: найбільш розвинені країни та території (4)	Східна Азія: країни, що розвиваються (4)	Південна Азія (1)	Західна Азія та Північна Африка (6/5)	Латинська Америка (9/8)	Африка на південь від Сахари (6)	Пострадянські країни (4)	У т.ч. Росія	У т.ч. Україна
матеріальні	32,2	20,1	35,7	12,1	15,9	12,7	41,9	36,2	37,0	41,1	27,4	33,8	46,3	55,3	48,4
змішані	56,4	61,8	51,8	66,1	59,6	65,2	52,4	58,9	58,0	51,6	57,9	56,0	49,2	42,8	48,1
постматеріальні	11,3	18,0	7,5	21,7	24,5	22,1	5,7	4,9	5,0	7,4	14,7	10,1	4,5	1,9	3,5

4-КОМПОНЕТНИЙ:**
матеріальні пріоритети – підтримка порядку в державі, боротьба зі зростанням цін;
постматеріальні пріоритети – підвищення впливу людей на прийняття урядових рішень, захист свободи слова

12-КОМПОНЕТНИЙ:**
матеріальні пріоритети – підтримка порядку в державі, боротьба зі зростанням цін, забезпечення високих темпів економічного зростання, забезпечення економічної стабільності, забезпечення потужних збройних сил, боротьба зі злочинністю;
постматеріальні пріоритети – захист свободи слова, підвищення впливу людей на прийняття урядових рішень, підвищення впливу людей на прийняття рішень за місцем працевлаштування та на місцевому рівні, покращення естетичного стану міст та сільських населених пунктів, просування до більш дружельюбного та менш знеособленого суспільства, просування до суспільства, де ідеї важать більше, ніж гроші.

матеріальні	10,8	4,3	13,1	1,7	7,0	5,8	14,8	14,7	10,6	16,0	7,4	10,4	18,5	26,7	13,5
постматеріальні	2,1	5,3	0,8	8,9	4,7	4,4	0,7	0,5	0,9	1,1	2,2	0,9	0,4	0,1	0,4

* Методологія цих індексів викладена в [3].

** Для 12-компонентного індексу дані наведені з урахуванням осіб, які не визначилися з вибором або не дали відповіді, а також випадків, коли відповідне дослідження не проводилося, – що зумовлює заниження відсотка осіб, які ідентифікуються як «матеріалісти» та «постматеріалісти». Але в даному випадку важливе не абсолютне значення відсотка тієї чи іншої групи, а співвідношення вказаних груп.

Джерело: World Values Surveys Databank [16].

В іншому ж випадку, як засвідчує досвід багатьох менш розвинених країн, намагання трансплантувати через механізми глобалізації культурно-ціннісні основи північноамериканської цивілізаційної спільноти, орієнтовані на постмодерн, можуть породжувати – і в багатьох випадках дійсно породжують – серйозні деструктивні процеси. Ця деструктивність зумовлюється передусім досить швидким руйнуванням середовища національної культурної своєрідності. За певних умов це може створювати загрозу повної асиміляції глобалізованими цінностями цінностей, породжених національним культурним середовищем та аутентичним досвідом внутрішнього саморозвитку. Причому ця проблема значно загострюється тим, що різні компоненти глобальних (у даному контексті євроатлантичних цінностей) сприймаються в незахідних цивілізаційних утвореннях асиметрично. Тобто *набагато легше в ці суспільства проникають елементи культу престижного споживання, аніж цивілізованої етики побудови суспільних відносин. Набагато легше сприймаються різного роду аспекти свободи людського вибору, аніж принципи суспільної відповідальності.*

Чимало які елементи західної ціннісної структури, потрапивши в чужорідне культурне середовище, зазнають серйозної мутації, яка кардинально впливає на самий їх зміст. У результаті замість свободи може виходити всюдозволеність, замість вільного підприємництва – свобода кримінальної діяльності в умовах всеосяжної корупції, замість демократії – прикрите ширмою псевдodemократичних процедур свавілля державної бюрократії. Це пов'язане з тим, що глобалізація ціннісних засад набагато швидше руйнує старі, успадковані від минулого ціннісні основи, аніж створює нові, вищі в цивілізаційному вимірі форми суспільної свідомості, які відображають умови існування людства у XXI ст.

У результаті така зовнішньо індукована глобалізацією суспільна модернізація може ставати *псевдомодернізацією*, тобто процесом, який приховує реальні деградаційні процеси. А це, у свою чергу, є шляхом до спонтанного заміщення зруйнованих суспільних конструктів ціннісними форматами, які відроджують у модернізованій обгортці примітивне світосприйняття, характерне для минулих століть, що передували епосі модерну: тобто де-факто може мати місце певна *демодернізація*. І такий тип суспільно-ціннісної еволюції можна назвати одним з парадоксів формату прозахідної неоліберальної глобалізації.

Зрозуміло, що панівній неоліберальній глобалізації, яка в культурному вимірі стала синонімом процесу вестернізації, необхідна альтернатива – у вигляді такого альтернативного формату цього процесу, в якому б *переваги безперешкодної ефективної економічної взаємодії були органічно поєднані з можливостями гармонійного національного культурного саморозвитку*. За таких умов процес формування глобальних цінностей повинен спиратися виключно на процеси взаємодії (а зовсім не асиміляції) культур різних народів і країн світу в процесі спільного пошуку відповідей на ключові виклики сучасному розвитку світу.

Ціннісні зміни в українському суспільстві під впливом глобальних процесів

Значний вплив глобальних викликів на формування ціннісних орієнтацій в Україні зумовлений тим, що країна здобула державну незалежність у період, коли процеси неоліберальної глобалізації досягли у світі свого апогею. За таких умов процес відродження національної свідомості, формування внутрішньонаціональних символів та життєвих смислів з самого початку обумовлювався значною роллю елементів глобального впливу, що, зокрема, виявлялося в переважно глобальній самоідентифікації помітної частини населення.

Так, порівняльні дослідження систем цінностей, які провадилися в рамках *World Values Survey/European Values Study* в 1999–2002 рр., вказували на те, що в Україні, як і в Росії, дуже значна кількість громадян ідентифікували себе насамперед як *громадяни світу*: в Україні – 14,7% [4]. А загалом частка людей, які вважають себе громадянами світу, становила в Україні, за результатами дослідження 2005–2008 рр., 57,7 %. Хоча цей показник є

свідченням поширеності процесів глобальної самоідентифікації, все ж він є істотно нижчим за середньосвітовий (для 57 досліджених країн), який дорівнює 77,9% [16]. А це дає підстави для висновку, що українське суспільство є неоднорідним в аспекті впливу глобалізації на суспільні цінності.

З одного боку, украї проблемний характер внутрішніх соціально-економічних трансформацій в Україні викинув за межі країни значну кількість працівників, які були змушені шукати собі джерела заробітків за кордоном, а чимало тих, хто залишився, працювали у сферах, пов'язаних з експортними операціями, — що не могло не створювати середовища для поширення елементів глобального світосприйняття. З іншого боку, одномоментний крах системи радянських інститутів при тривалості процесу формування нових національних інститутів українського суспільства зумовив заміщення браку загальнонаціональних правил та норм регулювання поведінки більш локальними формами, серед яких провідну роль відіграли зв'язки родинного типу.

Поєднання цих двох тенденцій призвело до появи в Україні виразного феномену *глокалізації*⁶ ціннісних орієнтацій. Цей феномен у своїй потенції містить в собі як передумови модернізації, так і демодернізації суспільства. Ціннісна амбівалентність українського суспільства проявляється в тому, що, з одного боку, бачимо намагання інтеграції України в глобальні та європейські економічні структури, а з іншого боку — намагання зберегти при цьому досить архаїчні підходи до організації власного життя — що фактично блокує упровадження в країні механізмів, які б сприяли адаптації до умов світу, що глобалізується.

У результаті дії взаємно суперечливих орієнтацій отримуємо досить непослідовну політику суспільно-економічних трансформацій, за якої вплив чинників глобалізації та наявних глобальних викликів є *асиметричним*. Це означає, що різні складові глобалізації та різні компоненти комплексу глобальних викликів усвідомлюються і відображаються на структурі панівних цінностей досить *нерівномірно і суперечливо*.

1. Найбільш легко вплив глобалізації на ціннісні орієнтації українського суспільства поширився у сфері дії *мотивів і символів матеріального споживання*. Для населення країни, яке тривалий період часу існувало в умовах товарного дефіциту і відсутності ринкового вибору, очевидного відставання за рівнем споживання від найбільш розвинених країн, відкриття в 1990-і рр. економічних кордонів і потужний демонстраційний ефект зарубіжних ринків швидко призвели до утвердження нових уявлень про смисли життя. При цьому серед найбільш активної в економічному відношенні частини населення значно підвищився статус цінностей комфортного життя і задоволення, які дали потужний поштовх споживчим вимогам до асортименту та якості товарів і послуг. Цінності суспільного визнання і самоповаги особистості стали також матеріалізуватися і значно більше асоціюватися з володінням та споживанням престижними (як правило, виробленими під відомими світовими брендами) товарами та матеріальними об'єктами власності (у т.ч. розташованими за кордоном). Некономічні цінності при цьому стали відступати на задній план, оскільки здебільшого були дискредитовані асоціацією з минулими ідеологізованими концептами колишнього СРСР.

Зазначена ціннісна зміна найбільше захопила верстви, які виявилися спроможними до отримання надвисоких доходів завдяки зайняттю особливого місця (як правило, монопольного статусу) в системі руху та розподілу дефіцитних суспільних ресурсів. Самі представники цих кіл («нові українці») стали зразком моделі елітного «євроспоживання» — за великим рахунком, марнотратного і марнославного, такого, що відволікає ресурси суспільства від використання на цілі знаходження ефективних відповідей реальним викликам сучасного світу.

⁶ Феномен глокалізації, тобто поєднання тенденцій до глобалізації одночасно з тенденціями до локалізації форм життя, досліджений у працях [17; 18].

2. Іншим потужним каналом впливу глобалізації та глобальних викликів на ціннісну структуру в українському суспільстві стало *радикальне зростання ознак неефективності державного регулювання в умовах відкритої економіки та високого рівня її залежності від зарубіжних ресурсів* (енергоносіїв, сировини, іноземних інвестицій та кредитів). Це, серед інших негативних наслідків, зумовило круте падіння довіри населення до абсолютної більшості інституцій держави. За цих умов цінність економічної свободи, яка, за визначенням, є базовою для ринкової економіки, зазнала в Україні дискредитації серед досить широкого загалу і породила тенденцію до відродження в гіпертрофованій і явно спотвореній формі різних форм державного контролю. Останній, будучи досить обмеженим у своїх можливостях щодо реального досягнення правильних пропорцій в економічній та соціальній структурах, став основою розквіту української бюрократії, з її вражаючою навіть за світовими мірками корупційною практикою. При цьому значних втрат зазнали функції стратегічного планування розвитку: державний апарат став займатися майже виключно питаннями поточного балансування та «латання дірок». І це вкрай істотно загальмувало цілеспрямовані прогресивні структурні реформи і призвело до суттєвого послаблення позицій України за показниками міжнародної конкурентоспроможності – що ще більше поглибило зовнішню залежність економіки. Порочне зачароване коло тим самим замкнулося.

3. Неоліберальні глобалізаційні процеси стали потужним чинником, який сприяє *поглибленню в Україні соціальної нерівності*. Хоча подібний ефект глобалізації має місце в багатьох країнах світу, але в Україні він проявився у надзвичайно стислий історичний термін і – що особливо важливо – з цинічним приховуванням справжніх масштабів цього явища. Все це не може не позначитися найнегативнішим чином на еволюції суспільної моралі і, знов-таки, на рівні довіри населення до майже всіх державних інституцій.

Такий стан речей став не в останню чергу наслідком того, що Україна є далекою від відповідності глобальним принципам стосовно законності та прозорості фінансових операцій, керованості фінансових ринків та міжнародних фінансових операцій, норм ділової етики, що враховують соціальну відповідальність компаній. Такий стан речей кореспондує із загальним ставленням населення до питання про неприпустимість хабарів або ухилення від податків⁷.

4. Посилення дії масштабних глобальних викликів і нестабільності процесів соціально-економічного розвитку в нинішніх умовах глобальних трансформацій, поєднані зі специфічними факторами нестабільності, зумовленими проблематичним перебігом українських суспільно-економічних трансформацій зумовлюють *значну активізацію ціннісної орієнтації, пов'язаної з безпекою* – як у локальному сімейно-родинному вимірі, так і в суспільно-державному (національному). У цьому відношенні можна говорити про певну часткову інверсію в русі за логікою моделі А. Маслоу (*A. Maslow*) стосовно ієрархії потреб людини, яка передбачає перехід з часом від рівня домінування потреб безпеки до постматеріальних потреб щастя та самовираження.

Для України ця проблема посилена її комбінацією, з одного боку, з масштабною проблемою імпортного енергозабезпечення, а з іншого – з проблемою геополітичних змагань супердержав та регіональних об'єднань за геополітичний вплив на Україну. Це зумовлює *виключно велику роль цінності національної безпеки для України*.

5. Глобалізація органічно пов'язана з процесами глобальної інформаційно-комунікаційної революції та розвитком на цій новій технологічній основі *транснаціональних мережевих структур* – професійних та громадських. Це породжує ускладнення процесів

⁷ Якщо в середньому для 57 країн світу, досліджених в рамках World Value Survey, хабарі та ухилення від податків вважають неприпустимими за будь-яких умов, відповідно, 71,1% та 61,3% населення, то в Україні – лише 56,0 та 39,3% [16].

самоідентифікації особистості в соціумі, оскільки *центр ваги в її преференціях та лояльності може зміщуватися від ідентифікації себе з локальним співтовариством місця проживання або з країною мешкання до приналежності до тієї чи іншої мережі*. Це особливою мірою стосується осіб так званих творчих професій, кар'єра яких має міжнародний вимір.

В Україні така еволюція стимулюється тим, що соціально-економічні трансформації, які відбувалися в країні упродовж більш ніж двох десятиріч, призвели до істотного зменшення і ролі наукоємних видів діяльності, і відносного обмеження уваги до розвитку справжнього мистецтва під впливом агресивної експансії примітивної маскультури. Цінності інтелекту, естетики зазнають при цьому очевидних втрат у боротьбі з устремліннями суто матеріального гатунку. Це примушує чималу кількість вчених та митців, а останнім часом і молодих людей, – випускників вишів, шукати застосування своїх здібностей за межами країни, і поширення мережевих структур істотно спрощує це завдання.

Висновки дослідження

1. Глобальні економічні процеси та пов'язані з ними глобальні виклики справляють надзвичайно великий вплив на систему цінностей, який виражається не лише в початку формування комплексу глобальних (універсальних) цінностей, але й в істотній модифікації та оновленні систем цінностей в межах окремих національних держав. Однак цей вплив в умовах панування неоліберальної форми глобалізації є суперечливим і неоднозначним в аспекті процесів розвитку та модернізації.

2. Культурно-ціннісний вплив глобалізаційних процесів за останні понад тридцять років відбувався головним чином як процес вестернізації, експансії ціннісних орієнтацій Заходу на незахідні країни. У багатьох випадках це зумовлювало негативні ціннісні мутації в таких країнах, руйнацію традиційних основ регулювання життєдіяльності без адекватного формування нових ціннісних засад розвитку та модернізації. Це спричинене не лише проблемами живучості в якісно відмінному культурному середовищі ціннісних матриць, сформованих в інших культурно-історичних контекстах, але й тим, що країни, які виступають як «ціннісні донори», перебувають на принципово іншій стадії цивілізаційного розвитку порівняно з країнами-реципієнтами.

3. Розвиток глобальних трансформаційних процесів, які кардинально інтенсифікувалися на початку XXI ст. й особливо після глобальної кризи 2008–2009 рр., та початок переходу світової системи до якісно нової моделі устрою та розвитку зумовлюватиме серйозну перебудову системи цінностей, які панують у світі, – як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються, і країнах з новими ринковими економіками. Така ціннісна еволюція повинна мати не характер штучної трансплантації ціннісних основ від однієї цивілізаційної спільноти до інших, а впливати із зростаючої взаємодії на дійсно ключових напрямках пошуку відповідей на глобальні виклики. Саме в рамках цієї спільної діяльності мають формуватися спільні, універсально значимі ціннісні орієнтири при збереженні можливостей для самобутнього національного розвитку.

4. Станом на сьогодні Україна не змогла адекватно вписатися в глобальну систему і не створила адекватних механізмів, які б забезпечували її розвиток перед лицем потужних викликів, що мають глобальний характер. Ціннісні засади країни зазнали помітного деформуючого впливу глобальних процесів. При цьому окремі потенційно позитивні тенденції глобальних процесів (екологічна орієнтація, соціальна відповідальність корпорацій, стандарти для фінансової і податкової сфер та ін.) досі не справляють належного впливу на Україну. Обидві ці обставини значно ускладнюють процеси розвитку і модернізації країни, що, очевидно, вимагає істотних змін в політиці розвитку на майбутнє.

Список використаних джерел

1. *Schwartz S.H.* Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? / S.H. Schwartz // *Journal of Social Issues*. – Vol. 50, No. 4, 1994. – P. 19–45.
2. Global Values website [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalvalues.org/values.htm>
3. *Inglehart R.* Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies / R. Inglehart. – Princeton : Princeton University Press, 1997.
4. World Values Survey/European Values Survey (WVS'EVS). The Values Surveys 1981–2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSAnalyzeQuestion.jsp>
5. *Ritzer G.* The McDonalidization of Society. An Investigation into the Changing Character of Contemporary Social Life /G. Ritzer. – Thousand Oaks, CA: Sage, 1993.
6. *Ritzer G.* The McDonalidization Thesis: Explorations and Extensions / G. Ritzer. – London : Sage, 1998.
7. *Ритцер Дж.* Современные социологические теории / Дж. Ритцер. – 5-е изд. – Санкт-Петербург : Изд. дом «Питер», 2002. – Часть IV.
8. Идентичности и ценности в эпоху глобализации / под ред. акад. НАН Украины Ю.Н. Пахомова и проф. Ю.В. Павленко. – К. : Наук. думка, 2013.
9. World Economic Forum. Global Risks 2011, Sixth Edition. Executive Summary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/issues/global-risks>
10. World Economic Forum. Global Risks 2013, Eighth Edition. – P. 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/issues/global-risks>
11. Pew Research Center. Climate Change and Financial Instability Seen as Top Global Threats. – 24 June, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pewglobal.org
12. *Яковец Ю.В.* Глобальные экономические трансформации XXI века / Ю.В. Яковец. – М. : Экономика, 2011.
13. *Naim M.* Illicit: How Smugglers, Traffickers, and Copycats Are Highjacking the Global Economy / M. Naim. –New York : Doubleday, 2005.
14. Итоговый документ Конференции по вопросу о мировом финансово-экономическом кризисе и его последствиях для развития : документ A/RES/63/303 / Генеральная Ассамблея ООН. – 13 July, 2009.
15. The Evolution of Global Values by American Environics. – April, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.americanenvironics.com/PDF/Evolution_of_Global_Values_AE.pdf
16. World Values Surveys Databank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSAnalyze.jsp>
17. *Robertson R.* Globalization: Social Theory and Global Culture / R. Robertson. – London : Sage, 1992.
18. *Кувалдин В.* Глобальность: новое измерение человеческого бытия / М.С. Горбачев и др. Грани глобализации: трудные вопросы современного развития. – М. : Альпина Паблишер, 2003. – С. 31–98.

References

1. *Schwartz S.H.* Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? *Journal of Social Issues*, Vol. 50, No. 4, 1994, p. 19–45.
2. Global Values website, available at: <http://www.globalvalues.org/values.htm>.
3. *Inglehart R.* Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. Princeton: PrincetonUniversity Press, 1997.

4. World Values Survey/European Values Survey (WVS'EVS). The Values Surveys 1981–2004, available at: <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSanalyzeQuestion.jsp>.
5. *Ritzer G.* The McDonaldisation of Society. An Investigation into the Changing Character of Contemporary Social Life. Thousand Oaks, CA, Sage, 1993.
6. *Ritzer G.* The McDonaldisation Thesis: Explorations and Extensions. London, Sage, 1998.
7. *Ritzer G.* Sovremennyye sotsiologicheskie teorii, 5th ed. [Modern Sociological Theory]. St.-Petersburg, Piter, 2002, Part IV [in Russian].
8. Identichnosti i tsennosti v epokhu globalizatsii [Identities and values in the globalization age], ed. Yu.N. Pakhomov and Yu.V. Pavlenko. Kiev, Naukova Dumka, 2013 [in Russian].
9. World Economic Forum. Global Risks 2011, Sixth Edition. Executive Summary, available at: <http://www.weforum.org/issues/global-risks>.
10. World Economic Forum. Global Risks 2013, Eighth Edition, p. 10, available at: <http://www.weforum.org/issues/global-risks>.
11. Pew Research Center. Climate Change and Financial Instability Seen as Top Global Threats. June 24, 2013, available at: www.pewglobal.org.
12. *Yakovets Yu.V.* Global'nye ekonomicheskie transformatsii XXI veka [Global economic transformations of the 21st century]. Moscow, Ekonomika, 2011 [in Russian].
13. *Naim M.* Illicit: How Smugglers, Traffickers, and Copycats Are Highjacking the Global Economy. New York, Doubleday, 2005.
14. UN General Assembly. Outcome of the Conference on the World Financial and Economic Crisis and Its Impact on Development. Doc. A/RES/63/303, 13 July, 2009 [in Russian].
15. The Evolution of Global Values by American Environics. April 2006, available at: http://www.americanenvironics.com/PDF/Evolution_of_Global_Values_AE.pdf.
16. World Values Surveys Databank, available at: <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSanalyze.jsp>.
17. *Robertson R.* Globalization: Social Theory and Global Culture. London, Sage, 1992.
18. *Kuvaldin V.* Global'nost: novoe izmerenie chelovecheskogo bytiia [Globality: New dimension of human existence]. Gorbachev M.S. i dr. Grani globalizatsii: Trudnyye voprosy sovremennoho razvitiya. Moscow, Alpina Publisher, 2003, p. 31–98 [in Russian].

Отримано 31.01.2014

Сиденко В.Р., д-р екон. наук, член-кор. НАН України, Центр Разумкова

НОВЫЕ ГЛОБАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ

В статье обобщены новые глобальные вызовы и доказано, что адекватные ответы на них связаны с коррекцией в глобальном масштабе ценностных оснований деятельности человека и соблюдением согласованных глобальных принципов экономического поведения. Сформулированы главные условия для успешности процесса адаптации внешне заданных ценностных ориентаций. Определены изменения, происшедшие в украинском обществе под влиянием глобальных процессов и выявлен их неравномерный, асимметричный и деформирующий характер, что существенно усложняет процессы общественной модернизации.

Ключевые слова: глобализация, глобальные вызовы, глобальные кризисы, общественные ценности.

Sidenko V., Dr. Habil (Economics), Corresponding Member of the NAS Ukraine, Razumkov Centre

NEW GLOBAL CHALLENGES AND THEIR IMPACT ON THE FORMATION OF SOCIAL VALUES

The article summarizes the new global challenges and proves that adequate responses to them are linked to the global-scale adjustment of value foundations underlying human activities and adherence to consentient global principles of economic behavior. The author suggests main conditions necessary for successful adaptation of externally set system of values. The paper determines the changes that took place in the Ukrainian society under the influence of global processes and exposes their irregular, asymmetric and deforming character, which complicates substantially the processes of social modernization.

Keywords: globalisation, global challenges, global crises, social values.